

Grigori Rodtšenkov

VÕIT VÕI SURM

Venemaa salajane
dopinguprogramm

Inglise keelest tõlkinud Jana Linnart

Originaali tiitel:
Grigory Rodchenkov
„The Rodchenkov Affair: How I Brought Down Putin’s Secret Doping Empire”
WH Allen, an imprint of Ebury Publishing
London 2020

Toimetanud Lea Arme
Kujundanud Villu Koskaru

Copyright © Dr Grigory Rodchenkov, 2020
Tõlge eesti keelde © Jana Linnart ja Tänapäev, 2020
Fotod © autori erakogu ja Scanpix

ISBN 978-9949-85-824-8
Trükitud OÜ Greif trükikojas

www.tnp.ee

Sisukord

Märkus lugejale	7
Sissejuhatus	8
Sõnastik	13
Kes on kes?	16

I osa: Õpipoiss

ESIMENE PEATÜKK: Algaja	21
TEINE PEATÜKK: Ameti õppimine	39
KOLMAS PEATÜKK: Vaenlase tagalas	51
NELJAS PEATÜKK: Glasnost ehk asjad hakkavad koost lagunema	61
VIIES PEATÜKK: Kohtumine nõiatohtritega	69

II osa: Meister

ESIMENE PEATÜKK: Vaikne riigipööre – <i>Bespredel</i>	85
TEINE PEATÜKK: Imede aeg	93
KOLMAS PEATÜKK: Rasked ajad	100
NELJAS PEATÜKK: Komberdades Sotši poole	114
VIIES PEATÜKK: Jälle sihikul	123

III osa: Võlur

ESIMENE PEATÜKK: Operatsioon „Sotši resultaat”	127
TEINE PEATÜKK: Sõda kahel rindel	138
KOLMAS PEATÜKK: Mängud alaku	146
NELJAS PEATÜKK: „Torud vajavad jälle parandamist”	156
VIIES PEATÜKK: Kisub tormiks	165
KUUES PEATÜKK: Salapolitsei väärrib tõtt	179
SEITSMES PEATÜKK: Pomm plahvatab	187

IV osa: Paguluses

ESIMENE PEATÜKK: Los Angelese maavärin 199

TEINE PEATÜKK: Avalikkuse ette 208

KOLMAS PEATÜKK: Tere tulemast „ebaisiksusse” 216

NELJAS PEATÜKK: Tormivarjus 222

JÄRELSÕNA: Lõputu sõda 229

LISA: Operatsioon „Sotši resultaat”: samm-sammult 234

Lühendid 241

Märkus lugejale

Minu definitsiooni järgi on „vilepuhuja” inimene, kes elab mitmetähenduslikus allilmas, kus perversne uhkus oma möödajärgse ebaeetiliste saavutuste üle eksisteerib koos sooviga paljastada korrumppeerunud süsteem, mis teda seni hellitas.

Käesolev raamat ei ole katse leida vabandusi minu tegudele ega neid õigustada. See püüab olla ennekõike üht: aus. Ma ei kõhkle andmast täielikku ja ausat ülevaadet sellest, mida ma tegin, ja ma ei palu teie andestust. Sest nagu kirjutas George Orwell: „On tõde ja on vale ja kui sa klammerdud tõe külge kas või kogu maailma vastu, siis ei ole sa hull.”

Alustame.

Sissejuhatus

Olen tahtmatu pagulane oma kodumaalt Venemaalt. Elan kaitse all niinimetatud „avaldamata asukohas” ja iga kord, kui ma oma väikesest korterist lahkun, saadab mind üks, vahel kaks relvastatud valvurit. Mõnikord kannan ma kuulivesti.

Suurema osa noorusest osalesin jooksuvõistlustel, aga kui nüüd tahan minna jooksmas või isegi jalutama, pean ootama, et keegi mind välja viiks, samamoodi nagu mu koer mind ootas, kui elasin Moskvast.

Põgenesin Venemaalt 2015. aastal, kartes oma elu pärast.

Keemikuna, kes oli õppinud instrumentaalanalüüsi, analüütilist keemiat ja keemilist kineetikat, aitasin hoida käimas maailma ajaloo kõige edukamat ebaseaduslikku spordidopingu ettevõtet. Venemaa iroonilise nimega Moskva Antidopingu Keskuse direktorina oli minu ülesanne tagada, et sajad rahvusvahelistel võistlustel osalevad Vene sportlased ei jääks treeninglaagrites ega võistlustel kunagi vahele keelatud ainetega nagu anaboolsed steroidid või sünteetiline testosteroon kehavedelikes.

Kui olime oma võimu tipus, tundus, et ei ole olemas midagi, mida me teha ei suudaks. „Räpased” uriiniproovid, mis olid täis sooritust parandavaid aineid, väljusid minu laborist „puhas-tena”. Üle kümne aasta ja viitel olümpiamängudel ei andnud ükski minu hoole all olnud sportlane võistlustel dopinguainetes suhtes positiivset proovi.

George Orwell kirjutas „topeltnõuetest”, mis tema sõnul tähendas „teada ja mitte teada, olla teadlik täielikust tõepärsusest, rääkides samal ajal hoolikalt konstrueeritud valesid”.

Mina kehaстан seda orwellikku topeltnõuetlemist: olin pühen-
dunud Nõukogude ja Vene spordile, ometi mõistetakse mind
mu kodumaal reeturina hukka. Olen üks põhjustest, miks mu
kodumaa võitis aastatel 2004–2014 nii palju olümpiamedaleid,
ometi olen ka nende olümpialiikumisest pagendamise põhjus.

Pean end ausaks, ometi petsin enam kui kümne aasta jook-
sul teadlikult maailma dopinguvastaseid võime, nii Venemaa
sportlaste suurema „hiilguse” nimel kui ka selleks, et rahul-
dada spordibürokraate, kes soovisid iga hinna eest põlistada
Venemaa edu spordis. Õigustasin oma tegusid enda ees sel-
lega, et Nõukogude Liidus või Venemaal ei olnud kunagi olnud
tõelist dopingukontrolli, seepärast käisin lihtsalt mööda sisse-
tallatud rada. Samal ajal tundsin põlgust rahvusvaheliste anti-
dopinguvõimude vastu, kes pritsisid kõrgelennulist retoorikat
„puhtast spordist”, kuid – jälle Orwell – ei suutnud korduvalt
näha seda, mis oli otse nende nina all. Minu meelest ei suhtu-
nud nad võitluse spordidopingu vastu tõsiselt. Fännid maksid
suuri summasid, et näha tippportlasi nii staadionidel kui ka
teleri vahendusel, ning sport ei paistnud olevat „katki”. Miks
pidanuks nemad või mina vaevuma seda parandama?

Olen armastav abikaasa ja isa, kuid ma ei ole oma naist ja
lapsi neli aastat näinud.

Mu nimi ilmub rahvusvahelises ajakirjanduses, kuid ma
olen kummitus.

Te olete kuulnud rebasest ja kanakuudist. Noh, mina olin
rebane. Ma ehitasin kanakuudi. Ja siis panin kanad nahka.

Ent muidugi ei töötanud ma üksi – tegelikult juhtisin ma
Venemaa dopinguoperatsiooni salapolitsei FSB ja kunagise
KGB huvisfääris. Spordiministerium jälgis iga mu sammu.
Kõik see toimus spordihullu judofänni, president Vladimir
Putini enda valvsa pilgu all.

Seitse kuud enne 2014. aasta Sotši taliolümpiamänge hak-
kasid ilmuma teated Vene sportlaste süstemaatilise pettu-
sest. Üksikasjad olid algul hägused ja esimesed vilepuhujad
olid endised dopingukasutajad, kes olid Vene spordist välja

langenud. Kulus kaks aastat, enne kui Venemaa riiklikult spondeeritud süstemaatilise dopinguprogrammi täielik ulatus päevavalgele jõudis – programm, mis oli olnud aastakümneid osa Nõukogude ja Venemaa spordi kangast.

Sotši mängudele järgnenud paljastuste järel muutus mu olemine väga ebamugavaks. Maailma Antidopinguagentuur (WADA) ja Rahvusvaheline Olümpiakomitee (ROK) algatasid Venemaa spordihierarhia suhtes täiemahulised uurimised. Minu nimi esines sõltumatu komisjoni 2015. aasta raportis 97 korral, nende sõnul rohkem kui kellegi teise nimi. Ma olin „positiivsete dopingutestide varjamise süda”. Mind nimetati ka „dopingutegevuse abistajaks ja mahitajaks”.

Ulatuslik dopinguskandaal, mille tulemuseks oli Venemaa piiratud osalemine 2016. aasta Rio de Janeiro olümpiamängudel, riigi osalemise valus peatamine 2016. aasta paraolümpiamängudel ja 2018. aasta Pyeongchangi taliolümpiamängudel, lahvas maailma ajakirjanduse pealkirjades. See ei olnud lihtsalt spordikonflikt, see oli geopoliitiline sündmus. Raevunud president Putin nõudis dopinguskeemi süüdlaste „täielikku ja isikustatud” vastutuselevõtmist. Minu nägu oli märklaua keskpunktis – olin olnud alates 2005. aastast Moskva Antidopingu Keskuse direktor ja juhtisin 2014. aasta Sotši talimängude kuruks kuulsat korrumppeerunud olümpialaborit.

Pärast seda, kui mind sunniti Antidopingu Keskusest lahkuma, hoiatasid sõbrad, et mu elu võib olla ohus. Silmitsi võimaliku väljajahetamisega olümpialiikumisest, soovis Putini režiim tuvastada patuoinad ja teeselda, et võitleb dopinguga vastu. Kui Los Angeleses elav filmitegija Bryan Fogel, kellega olin teinud koostööd filmi juures, millest sai Oscariga pärjatud dokumentaal „Ikarus”, pakkus mulle piletit Ühendriikidesse, haarasin kontorist oma sülearvuti ja kõvaketta, pakkisin väikese koti ja põgenesin.

See oli radikaalne otsus. Hülgasin Veronika, kellega olin olnud kolmkümmend neli aastat abielus, ja oma kaks täiskasvanud last Vassili ja Marina. Sledkom, nagu nimetatakse Vene Föderatsiooni Juurdluskomiteed, rüüstas mu korterit ja kuulas

mu perekonna üle. Nead olid väljaspool ohtu, nad ei teadnud mingitest dopinguskeemidest midagi ning neil ei olnud aimugi, kus ma oma materjale hoidsin.

Aga mina kartsin oma elu pärast ja see hirm tundus õigustatud, kui kaks mu endist kolleegi, Vene Antidopingu Agentuuri (RUSADA) endine direktor Vjatšeslav Sinev ja tema järeltulija doktor Nikita Kamajev, surid mõistatuslikult üheteistpäevase vahega. Nad teadsid paljut selle kohta, kuidas sportlased võt- sisid dopinguproove, asendades need külmikust võetud sulat- tatud uriiniga. Minu lapsepõlvesõber Nikita oli suur spordisõ- ber, kes tegi regulaarselt trenni. Ta suri 52-aastaselt väidetavalt infarkti ja maeti rutuga pärast formaalset lahkamist. Kummagi mehe matustel ei olnud ühtki spordiministeeriumi ega Vene Olümpiakomitee esindajat.

Viie pagulusaasta jooksul on olnud usutavaid ähvardusi mu elule. Putin on teatanud, et ma olen Ameerika luure agent ja minu koht on vanglas. Minu suhtes anti välja vahistamismäärus ja üks Putini liitlasi, Vene Olümpiakomitee endine juht Leonid Tjagatšev teatas, et „Rodtšenkov tuleks valetamise eest maha lasta, nagu oleks teinud Stalin”. Minu advokaatidele on öeldud, et ma olen Kremli ülemaailmsete sihtmärkide nimekirjas esiviisikus.

Ajal, kui seda raamatut kirjutan, on mu nimi Venemaal endi- selt kirikuvande all. 2019. aasta lõpus üritas Venemaa süüdistada mind ka oma värskemais dopinguskandaalis, koostades oska- matult sõnumeid ja meile, mida mitte keegi maailmas – isegi mitte Vene spordiametnikud ise – ei pidanud usaldusväärseteks. Nende teod räägivad valjemini kui sõnad. Taas ei lehti Vene lipp olümpiamängudel, seekord Tokyos, sest nad on tabatud jälle pet- miselt, nelja aasta dopingutestide tulemuste võltsimiselt.

Ma olen üksi. Haruharva on mul õnnestunud saata sõnumeid oma naisele ja lastele, need võimalused on õhkõrnad. Võib-olla pääseb Veronika kunagi minu juurde Ühendriikidesse, ent praegu tundub see vaid kauge unistusena.

Inimesed küsivad, kas ma kahetsen otsust Venemaalt lah- kuda. Ei kahetse. Ma olen raevukalt võitlushimuline ja kui kaalul

oli mu elu, otsustasin vaenlaste vastu võidelda. Olen aktiivselt osalenud Venemaa jätkuva dopingupettuse paljastamises ja teen seda edasi. 2018. aastal võttis USA esindajatekoda vastu Rodtšenkovi antidopingu seaduse, mis karistab spordipetiseid ja kompenseerib kahjusid pettuse ohvritele rahvusvahelistel spordivõistlustel üle kogu maailma. WADA on tihedalt jälil Venemaa toime pandud pettustel spordis ja ma loodan neid aidata.

Tean, et elan näiliste vastuolude maailmas: abistan neil samadel võimudel, mida ma pilkasin ja teotasin, uurida ja paljastada oma endisi kaastöölisi Venemaal.

Jah, rebane on jälle kanakuudis ja muretseb kanade heaolu pärast! Ma ei vabanda selle eest, mida tegin. Minevikus tegin seda, mida pidin tegema, nüüd teen seda, mida olen ise otsustanud. See on tohutu vahe.

Venemaalt põgenemine oli traumeeriv, kuid see oli asja väärt ja ma teeksin seda uuesti. 2019. aasta detsembris oli mul au teada saada, et Financial Times valis mind üheks „Viiekümnest inimesest, kes vormisid kümnendit”. Olin „Venemaa ulatusliku riiklikult toetatud dopinguprogrammi vilepuhujaks muutunud autor”. Sääraste üleilmsete superstaaride kõrval nagu Taylor Swift, Mark Zuckerberg ja Elon Musk, olin nimekirjas üks vaid kahest venelasest: mina ja Vladimir Putin.

Kuigi olen veetnud viis aastat kaitse all, olen otsustanud mitte muuta oma nime ja kaduda. Ma jään Grigori Rodtšenkoviks ja mu hääl jääb kuuldavaks.

Täiuslikus maailmas võiksin hakata õpetama mõnes Ameerika kolledžis keemiat ja saada uuesti kokku oma perega. Olen avaldanud autori või kaasautorina teadusajakirjades ligi sada artiklit ning tahaksin naasta oma armastatud eriala juurde. Praegu seda raamatut kirjutades tunduvad need eesmärgid peaaegu saavutamatuena, kuid kes oleks võinud ennustada, et Berliini müür langeb minu eluajal või et kunagi kõikvõimas Nõukogude Liit lakkab olemast? Pöördelised muutused leiavad aset, kui neid kõige vähem ootad.

Ma vaatan tulevikku. See on minu lugu.

Sõnastik

Spordidopingu maailmal on oma sõnavara. Järgneb nimekiri sagedasti kasutatud väljenditest, millega käesolevas raamatus kokku puutute:

Anaboolsed steroidid on olnud aastakümneid kõige laialdsemalt kasutatavad dopingained. Need on testosterooni-sarnased ained, mis suuremates doosides suurendavad lihasmassi ja jõudu ning parandavad väiksemates doosides vastupidavust ja taastumist. Seepärast kasutavad (ja kuritarvitavad) steroide nii kuulitõukajad kui ka maratoonarid.

Tiipsemel võivad sportlased kasutada anaboolseid steroide 15–30 päeva ning pidada siis 20–30 päeva pausi, enne kui alustavad järgmist tsüklit. Selline dopinguplaan või -skeem koostatakse kuid enne võistlust. Säärast dopingukasutamist on võimalik avastada vaid ette teatamata ja võistlusväliste testimistega hotellides, treeninglaagrites või sportlase kodus. Viimase 15 aasta jooksul on anaboolsete steroidide avastamisel saavutatud märkimisväärset edu: Moskva ja Kölni laborid on avastanud niinimetatud „pikaajalised metaboliidid”, mis on avastatavaks tõendiks steroidide kasutamisest.

Varem olid säärased laialtkasutatavad anaboolid nagu oksandroloon ja Oral Turinabol avastatavad vaid umbes kümne päeva jooksul, kuid pärast pikaajaliste metaboliitide avastamist pikenes avastamise aken umbes viie kuuni. See oli tohutu võit dopingu vastu, sest avastatavus

muutus pikemaks kui steroidirežiim, mis tähendas, et paljud steroidid muutusid äkitselt kasutuks (kuigi mitte 2014. aasta Sotši taliolümpia ajal, nagu näete).

Kõige enam kuritarvitatavad steroidid on stanosolool (brändinimede seas on Stromba ja Winstrol), metandienoon (brändinimede seas on Dianabol, teise nimega Diana), nandroloon (brändinimede seas on Deca-Durabolin USA-s ja Retabolil Venemaal, seda teatakse ka kui Decat või Ritat), metenoloon (brändinimede seas on Primobolan, mida nimetatakse ka Primaks), oksandroloon (brändinimede seas on Anavar, nimetatakse ka Oxanaks) ja dehüdroklorometüültestosteron ehk DHCMT (brändinimede hulgas on Oral Turinabol, kutsetakse ka Turikuks). Neist kõige populaarsem on stanosolool: see on haruldane anaboolne steroid, mida on võimalik nii süstida kui ka tabletina sisse võtta. Üks esimesi suuri dopinguskandaale leidis aset 1988. aasta Souli olümpiamängudel, kui Kanada sportlane Ben Johnson püstitas sajas meetris maailmarekordi ja jäi siis dopingukontrollis stanosolooliga vahele.

Stimulandid on olnud spordiajaloo kõige levinum doping. Tiptasemel neid kuigi sageli ei kohta, sest need on kõige tõhusamad võetuna sisse vahetult enne võistlust, mil dopingukontroll on kõige intensiivsem. Mitmeid tavalisi stimulante, näiteks efedriini sisaldavad külmetusravimid ja metüülheksanamiin, võib leiduda toidulisandites, mis vahel annavad tulemuseks positiivse dopinguproovi.

Peptiidide kuritarvitamine spordis on tänu biotehnoloogia edusammudele saagenud. Lihasmassi suurendavaid aminohappeahelaid on endiselt raske avastada, kuna keha metaboliseerib need kiiresti. Tuntuimad keelatud peptiidid on erütropoetiin (EPO) ja inimese kasvuhormoon (HGH), mis kujutavad endast koos sünteetilise

testosterooniga dopingukontrolli jaoks tõsiseid väljakutseid, kuna mehe keha toodab neid aineid ka loomulikult. Otsene avastamine ei ütle suurt midagi, kuid olemas on suhteliselt uus abinõu petiste tabamiseks – sportlase bioloogiline pass (ABP). Passi uuendatakse mitu korda aastas ning selles on kirjas kõikumised sportlase vere ja uriini peamistes parameetrites, mille abil on võimalik avastada atüüpilisi muutusi, mis võivad viidata antidopingureeglite rikkumisele (ADRV, nagu seda nimetab Maailma Antidopingu Agentuur).

Akrediteeritud laborid kontrollivad keelatud dopinguaineid ja nende metaboliite peamiselt uriinis. Verd on sellega võrreldes keerulisem koguda, transportida ja analüüsida. Praktikas võtavad dopingukontrolliametnikud (DCO) uriiniproove treeninglaagrites, kodus ja võistlustel. Sportlased valavad oma uriini kahte „kaksikpudelisse”, mis sildistatakse A- ja B-ga, ning allkirjastavad siis dopingukontrolli protokoll. Kaksikpudelid viiakse akrediteeritud laborisse, kus tehakse analüüs. Labor avab ainult A-pudeli ja võtab sellest pisikesed kogused arvukateks analüüsiprotseduurideks. Teine, B-pudel, jääb puutumata ja külmutatakse tulevasteks analüüsideks.

Kui A-pudel annab keelatud ainete suhtes positiivse proovi, võib sportlane või tema esindaja taotleda B-pudeli kontrollanalüüsi. Sellisel juhul kordavad labori töötajad B-pudeli sisu analüüsi sportlase või tema esindaja juuresolekul. Mõnel juhul, kui võimud kahtlustavad sportlast keeruka dopinguskeemi kasutamises või kui olümpiamängudel võetud proov läheb hilisemale kordustestile, jagatakse B-pudel kaheks prooviks: B1 ja B2. B2 jääb teiseks varuprooviks tulevaste analüüside või tulemuste vaidlustamise puhuks.

Dopingukontrollis kasutatavate paljude lühendite nimekiri on raamatu lõpus.

Kes on kes

- Veronika, Vassili ja Marina:** minu abikaasa, poeg ja tütar.
- Dr Vitali Semjonov** (1937–2011): minu esimene ülemus, üleliidulise kehakultuuri teadus- ja uurimisinstituudi (VNIIFK) dopingukontrolli labori juhataja.
- Nikolai Parhomenko** (1935–2009): endine maailmaklassi maadleja, IWF (Rahvusvaheline Tõsteliit) asepresident ja Venemaa rahvuskoondiste ettevalmistuskeskuse (CSP) direktor. Vene spordi ajalooos väga mõjuvõimas isik.
- Professor Manfred Donike** (1933–1995): Kölni olümpia dopingukontrolli labori juht. Korumpeerumatu uuedaja ning minu armastatud mentor ja lähedane sõber, kes suri, nagu venelased ütlevad, *njesvojevremmeno* ehk „enneaegselt” 62-aastaselt.
- Dr Sergei Portugalov:** farmakoloog ja väljapaistev „nõiatoh-ter”, mis tähendab Vene sportlaste dopingukonsultanti kuni 2014. aastani.
- Valeri Kulitšenko:** Vene kergejõustikukoondise peatreener, hüüd-nimega „Pinochet” diktaatorliku käitumise ja harjumuse tõttu kanda alati, nii sees kui ka väljas, tumedaid prille.
- Nikita Kamajev** (1963–2016): minu lapsepõlvesõber, kellest sai kolleeg ja kaastööline, kui ta juhtis Vene Antidopingu Agentuuri (RUSADA). Suri salapärasel asjaoludel 2016. aastal.
- Viktor Tšegin:** Vene käijate legendaarselt edukas treener, hiljem diskvalifitseeriti kümned käijad keelatud aine erütropoetiini (EPO) kasutamise ja kõrvalekallete tõttu oma bioloogilises passis.

- Bryan Fogel:** Los Angelese filmitegija, võistlusrattur ja Oscariga pärjatud dokumentaali „Ikarus” (2018) režissöör.
- Juri Nagornõhh:** Vene spordiministri asetäitja (2010–2016), minu otsene järelevaataja enne Sotši 2014. aasta olümpiamänge, nende ajal ja pärast mänge.
- Natalja Želanova:** Nagornõhhi alluv spordiministeriumis ja „dopingukontrolli nõunik”.
- Jevgeni Blohhin:** FSB agent ja niinimetatud „torumeeste” juht – need mehed vahetasid Sotši olümpiamängude ajal sportlaste dopinguproove.
- Vitali Mutko:** Vene spordiminister 2008–2016, Putini sõber alates 1990. aastatest ning ainus, kes 2016. aasta Sotši dopinguskandaali üle elas. Edutati 2016. aastal asepeaministriks, astus tagasi 2020. aastal.
- Hajo Seppelt:** Saksa filmitegija ja ajakirjanik, kes kajastas kangekaelselt rahvusvahelisi dopinguskandaale ja põhjustas mulle 2014. ja 2015. aastal ohtralt peavalu.
- Dick Pound:** WADA president aastatel 1999–2007. Kanada advokaat ja endine olümpiaujuja, kes juhtis Vene kergejõustiku laialdast dopingukasutamist uurinud sõltumatu komisjoni.
- Richard McLaren:** Kanada õigusteaduse professor, kes viis läbi WADA „sõltumatu isiku” uurimise minu paljastuste kohta pettustest Sotši ja Londoni olümpiamängudel ning proovide vahetamisest meie Sotši laboris.
- Vitali ja Julia Stepanov:** endine RUSADA dopingukontrolli ametnik, abielus olümpiajooksjaga (Julia). Koos paljastasid nad Venemaa dopinguprogrammi Hajo Seppelti 2014. aasta dokumentaalfilmis „Dopingu saladused: kuidas Venemaa teeb oma võitjaid”.

I osa

Õpipoiss

Esimene peatükk

Algaja

Aasta oli 1981. Olin 22-aastane ja lebasin ilma püksata oma perekonna Moskva korteris diivanil. Mu vanemad, mu õde ja mina pluss koer olime pigistatud 58-ruutmeetrisse kolmetoalisse korterisse, mida peeti tollal mugavateks elamistingimusteks. Mu ema, 54-aastane veetlev tumedapäine naine, kellele meeldis öelda, et tal on Milose Venusega samad proportsioonid, oli lõpetanud Moskva Esimese Riikliku Meditsiiniülikooli ning kirurgiaresidentuuri mainekas günekoloogianstituudis. Ta oli töötanud aastakümneid kliinilises keskhaiglas, mida tunti rohkem „Kremlis haiglana”, mis andis talle juurdepääsu välismaistele ravimitele.

Tol päeval oli ema soojendanud kuuma veega teetassis ampulli Ungari steroidiga Retabolil ja tõmbas siis 50-milligrammise doosi ühekordsesse süstlasse. 1981. aastal, Leonid Brežnevi „stagnatsiooniajal”, oli korduvkasutatavaid süstlaid raske saada, kuid mitte Kremlis haiglas.

Kui viskoosne lahus muutus vedelaks, murdis ema ampulli otsa, tõmbas sisu süstlasse ja surus nõela mu paremasse tuharasse. Tundsin valusat torget, siis tupsutas ta süstikohta alkoholiga.

„Hoi siit tugevasti kinni, kuni verd enam ei tule,” ütles ta ja surus mu sõrmed enda omadele. „Lama vaikselt ja ära liiguta.”

Mulle, tippjooksjale, tundus ravim joovastav – tundsin, kuidas mu suurde tuharalihasesse, võimsaimasse lihasesse jooksjä

kehas, tulvab energiat. Moskva Riikliku Ülikooli keemiatudengina olin astunud spordidopingu maailma. Sellest sai minu elu, minu karjäär, minu rõõm – ja minu langus.

*

Kuidas ma jõudsin sellele diivanile, kus keemiline soojus läbi mu keha liikus? Lubage mul minna pisut kaugemale.

Väiksenä põdesin astmat. Mu vanemad elasid samamoodi nagu kõik teised Nõukogude Liidus 1950. aastate lõpus, mida nimetati sulaperioodiks – see tähendab, et nad elasid pehmelt öeldes keerulistes tingimustes. Stalin oli surnud ja kardetud julgeoleku võim pisut kahanenud, kuid sõjajärgne puudus jätkus. Pärast minu sündi elasid vanemad vana laguneva hoone röskes keldrikorteris, mis süvendas mu hingamisraskusi. Mu ema jätkas günekoloogiõpinguid, metallurgist isa aga sõitis pidevalt Moskvast kaugel asuvate räpaste ja saastavate raua- ja terasetehaste vahet.

Mu vanemad kehastasid intellektuaalset skisofreeniat, mis oli vajalik, et kommunistlikul Venemaal ellu jääda. Mu ema oli kaotanud ühes Stalini puhastuses oma isa – ta lihtsalt kadus üleöö. Mu isapoolne vanaisa oli üks miljonitest Vene sõduritest, kes hukkusid teises maailmasõjas, ta põles elusast peast oma tabamuse saanud tankis. Ema suhtumine võimudesse oli ettevaatlik: vaata ette, raba tööd teha ja ära palju räagi. Mu isa oli sellele aga täielik vastand: ta ei astunud kunagi kommunistlikusse parteisse ja luges kodus Aleksandr Solženitsõni keelatud romaane – minu ema meelehärmiks.

Kord, kui sõitsime koos isaga Ukraina kuulsasse Zaporozje terasekombinaati, evakueeriti mind rongiga Moskva haiglasse. Inhalaatoreid tollal ei olnud ning steroidravimite kättesaadavus oli piiratud. Minu „ravi” oli samasugune, nagu sai noor Theodore Roosevelt üheksateistkümnenda sajandi keskel – värske õhk ja füüsiline koormus.

Minu lapsepõlves oli vaid kaks riiklikku telekanalit. Isa armastas vaadata hokit või jalgpalli, ema iluuisutamist ja

*Minu ema Lidia Grigorjevna, kes lõpetas Moskva
Esimese Riikliku Meditsiiniülikooli, 1952.*

estraadikontserte, mis olid pühendatud kommunistliku partei tähtpäevadele. Minu jaoks ei olnud teleris midagi ja ema kandis hoolt, et viibiksin võimalikult palju vabas õhus.

Koolis oli mul lihtne. Sain häid hindeid ja kulutasin iga päev kodutöödele vaid mõne minuti, enne kui läksin välja, et mängida kuni hämarikuni sõpradega jalgpalli. Talvel – meie teine korter oli väljaarendamata linnaservas – läksime metsa ja suusatasime, kuni saabus pimedus või kuni murdus mõni meie vanamoeline suusk, ükskõik kumb juhtus enne. Jõudsin koju märja ja külmununa, jõin kannutäie teed ja pugedin soojasamiseks teki alla, vajudes unenägudeta unne.